

СОЦІАЛЬНА І ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

УДК 354:378

DOI 10.36030/2310-2837-2(101)-2021-61-68

ДЕТЕРМІНАНТИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ЕКСПЕРТНОЇ ДУМКИ РОБОТОДАВЦІВ

С. А. Мороз,

Національний університет цивільного захисту України

В. М. Мороз,

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

У статті висвітлено результати опитування роботодавців щодо сили впливу окремих з детермінант якості вищої освіти на її підсумковий рівень. За результатами аналізу відповідей респондентів встановлено, що найбільш значущими серед запропонованих до оцінювання роботодавцями факторів є ті, які пов'язані з матеріально-технічним забезпеченням навчального процесу та відповідністю змісту навчальних програм вимогам ринку праці. Ідентифікована найменша за силою впливу значущість детермінант якості вищої освіти для якісних та кількісних характеристик науково-педагогічних працівників, а також для стану зв'язків закладів вищої освіти (ЗВО) з реальним сектором економіки. Обґрунтовано напрями вдосконалення змісту та практики реалізації державної політики щодо забезпечення ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти.

Ключові слова: державна політика у сфері вищої освіти; заклад вищої освіти; якість вищої освіти; фактори впливу на якість вищої освіти; опитування роботодавців; публічне управління якістю вищої освіти.

DETERMINANTS AND DIRECTIONS FOR IMPROVING THE HIGHER EDUCATION QUALITY IN UKRAINE: ANALYSIS OF EMPLOYERS' EXPERT OPINION

S. A. Moroz,

National University of Civil Protection of Ukraine

V. M. Moroz,

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

The publication highlights the results of a survey of employers regarding the impact of certain determinants of the Higher Education quality on its final level. Basing on results of analysis of respondents' responses, it was found that the most significant factors, among those which were proposed for evaluation by employers, are those which are related to the material and technical support of the educational process and the compliance of the content of educational programs with the requirements of the labour market. The determinant of the higher education quality with the lowest significance of its influence was identified for the qualitative and quantitative characteristics of research and teaching staff, as well as for the state of relations between higher education institutions and the real sector of the economy. The article substantiates the directions of improving the content and practice of implementing the state policy on ensuring by higher education institutions the educational activities' quality and the higher education's quality.

Keywords: state policy in the sphere of higher education; higher education institution; higher education quality; factors influencing the higher education quality; survey of employers; public management of the higher education quality.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Програма спільної діяльності Міністерства освіти і науки України (МОН) та Національної академії педагогічних наук України (НАПН) на 2021–2023 роки, яка була підписана керівниками відповідних установ наприкінці грудня 2020 р., передбачає організацію спільної діяльності в тому числі й за таким пріоритетним напрямом співпраці, як забезпечення якості вищої освіти (Підписано Програму спільної діяльності, 2021). Таку увагу МОН Укра-

їни та НАПН України до питань якості вищої освіти можна пояснити з огляду на значущість відповідної проблематики для забезпечення соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку держави і суспільства. Наприклад, під час нещодавно проведених парламентських слухань на тему «Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання освіти і науки» (10 квітня 2019 р.) учасники заходу звернули увагу на неабияку роль вищої освіти та її якості в забезпеченні розвитку людського капіталу України. Саме вища освіта, так само як і пов'язані з нею

© Мороз С. А., Мороз В. М., 2021

напрями наукової та організаційної діяльності, розглядається на рівні однієї з умов ефективного накопичення державою свого національного багатства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Питання забезпечення якості вищої освіти не є принципово новим напрямом в організації наукових пошуків, а отже, рівень їх наукового опрацювання є досить високим. У межах галузі знань «Публічне управління та адміністрування» феномен якості вищої освіти набув розвитку в роботах В. Бабаєва (визначено місце та роль опитування студентів у системі забезпечення якості вищої освіти) (Бабаєв, 2018), Л. Грень (визначено детермінанти якості вищої освіти, а також проведено аналіз потужності їх впливу на підсумковий результат функціонування системи вищої освіти) (Грень, 2019), С. Домбровської (проведено аналіз зарубіжного досвіду щодо особливостей функціонування систем підготовки науково-педагогічних кадрів, а також змісту механізмів забезпечення її якості) (Домбровська, 2016), Т. Лукіної (запропоновано структурну модель якості освіти та конкретизовано зміст навчання управлінських кадрів для системи освіти) (Лукіна, 2006), А. Озаровської (обґрунтовано напрями вдосконалення змісту та практики реалізації механізмів державного управління забезпеченням якості у сфері вищої освіти України) (Озаровська, 2019), В. Садкового (розкрито потенціали механізмів державного управління якістю вищої освіти, а також обґрунтовано напрями їх удосконалення) (Садковий, 2014), Н. Серкової (розроблено практичні рекомендації щодо напрямів удосконалення державного регулювання розвитку вищої освіти) (Серкова, 2020) та інших учених. Окремі питання порушеної проблематики були розглянуті нами під час вирішення завдань у межах попередніх напрямів наукового пошуку (Мороз, 2016; Мороз, 2019).

Серед останніх наукових робіт зарубіжних дослідників, до кола наукових інтересів яких входили питання забезпечення якості вищої освіти, слід звернути увагу на публікації С. Буки (розглянуто потенціали використання методу анкетування студентів в системі державного моніторингу якості вищої освіти та обґрунтовано напрями вдосконалення механізмів її управління на університетському та державних рівнях) (Бука, 2018), Г. Пракаши (проведено аналіз змістового спрямування наукових публікацій щодо проблематики якості вищої освіти, а також визначено ті з методів наукового пізнання, використання яких

авторами забезпечило їм досягнення найбільш значущих результатів) (Prakash, 2018), Д. Сильви (здійснено аналіз використання шкали HEdPERF для вимірювання якості надання освітніх послуг закладами вищої освіти) (Silva, 2017), Р. Улевича (визначено місце та роль основних стейкхолдерів щодо забезпечення якості вищої освіти на університетському рівні) (Ulewicz, 2017), К. Хадулли (проаналізовано переваги і недоліки використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі та запропоновано модель оцінки якості електронного навчання) (Hadullo, 2017), а також на роботи багатьох інших дослідників.

З огляду на викладене вище можна констатувати, що в межах сучасного наукового знання було сформовано досить розвинуте за змістом теоретико-методологічне підґрунтя щодо подальшої організації пошуків у межах проблематики якості вищої освіти.

Незважаючи на достатню кількість досліджень, проведених вченими, окремі питання проблематики забезпечення якості вищої освіти все ще залишаються відкритими для подальших наукових пошуків. Результати аналізу наукової літератури свідчать про брак, особливо у межах вітчизняного наукового простору, тих з напрямів досліджень, об'єктом безпосередньої уваги яких були б питання аналізу думки стейкхолдерів щодо детермінант якості вищої освіти, а також оцінювання ефективності тих чи інших факторів впливу на неї. Окремі із цих питань у тому чи іншому контексті прояву свого складного та багатогранного змісту вже перебували у фокусі нашої наукової уваги (Мороз, 2019; Мороз, 2020), а отже нижче презентоване дослідження є їх логічним продовженням.

Мета статті. За результатами аналізу думки роботодавців щодо потужності впливу окремих факторів якості вищої освіти на її підсумковий рівень запропонувати напрями вдосконалення змісту та практики реалізації державної політики у сфері вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Опитування роботодавців було проведено на виконання одного з планових завдань авторського позагрантового проекту «Оцінка якості вищої освіти». Відповідно до дослідницького протоколу реалізація проекту передбачала організацію дослідження у два основних етапи, а саме: перший етап (з грудня 2017 р. по лютий 2020 р.) – опитування студентів та роботодавців за змістом однієї й тієї самої анкети з фокусуванням уваги на проблематиці якості вищої освіти;

другий етап (з грудня 2017 р. по цей час) – опитування студентів за змістом анкети з фокусуванням уваги на питаннях якості дистанційної вищої освіти. На першому етапі до опитування як респонденти були залучені студенти з українських, латвійських та китайських ЗВО, а також роботодавці зі Східної України. На другому етапі реалізації програми дослідження були опитані студенти українських та китайських ЗВО. На сьогоднішній день проект «Оцінка якості вищої освіти» перебуває на стадії опрацювання отриманих з Китаю анкет щодо якості дистанційної вищої освіти, а також пошуку контрагенту на території Латвійської Республіки для організації опитування латвійських студентів з саме таким фокусом дослідницької уваги.

На першому етапі реалізації проекту «Оцінка якості вищої освіти», а саме тієї його частини яка була зосереджена на опитуванні роботодавців, організаторами дослідження було опитано 184 респондентів (роботодавців) переважно з Харківської, Полтавської, Сумської, а також підконтрольних Україні частин Донецької та Луганської областей. Порівняно обмежена кількість опитаних респондентів, так само як й певна локалізація території їх розміщення, не дає підстав вести мову про репрезентативність результатів дослідження. Разом з тим слід ураховувати те, що автори дослідження зосереджувалися не стільки на з'ясуванні думки респондентів за тим чи іншим напрямом аналізу, скільки на визначенні причин (мотивів) надання роботодавцями (респондентами) тієї чи іншої відповіді. Такий фокус уваги, як правило, розглядається крізь призму якісних методів соціологічних досліджень. Використання для опитування роботодавців саме якісних методів дає підстави вести мову про зміст та вектори причинно-наслідкових зв'язків між проявом (дією) об'єкта та отриманим результатом. Отже, отримана за результатами опитування інформація може бути використана суб'єктами управлінських відносин як для вдосконалення змісту та практики реалізації освітніх програм (організаційний або так званий університетський рівень), так і для коригування державної політики щодо забезпечення якості вищої освіти.

Запропонована до заповнення роботодавцями анкета містила 18 запитань, 3 з яких стосувалися

з'ясування загальної інформації про респондента (статевікова характеристика та рівень освіти). Серед 15 запитань анкети, фокус безпосередньої уваги яких зосереджувався на тих чи інших аспектах прояву феномену якості вищої освіти, було в тому числі й те, зміст якого апелював до проблематики потужності впливу окремих детермінант на якість вищої освіти. Інакше кажучи, респондентам було запропоновано розподілити умовні 10 балів між обраними організаторами дослідження для оцінювання факторами впливу на якість вищої освіти. До питання наводилося пояснення щодо умов використання шкали оцінювання, а саме: загальна кількість балів повинна дорівнювати 10; більший за значенням бал відповідає більшій потужності впливу відповідного фактору. Результати відповідей респондентів (роботодавців) щодо оцінки потужності впливу окремих факторів на якість вищої освіти наведено на рисунку.

Розподіл сили впливу окремих факторів на якість вищої освіти

За результатами аналізу змісту рисунку можна сформулювати такі основні узагальнення. По-перше, кожна із запропонованих до оцінювання респондентам детермінант якості вищої освіти набула достатньої значущості в межах узагальненого результату. Інакше кажучи, розрив між максимальною та мінімальною оцінкою не є критичним, тобто не є таким, який би давав підстави стверджувати про абсолютну значущість або незначущість будь-якого з факторів. По-друге, домінування серед запропонованих до оцінювання респондентами детермінант «матеріально-технічного забезпечення навчального процесу (оснащення лабораторій; якість аудиторного фонду тощо)» виявилось дещо несподіваним для організаторів дослідження. Така неочікуваність результату зумовлена тим, що під час спілку-

вання з представниками фокус-групи в межах експертних інтерв'ю роботодавці віддавали перевагу зв'язкам ЗВО з реальним сектором економіки та відповідності змісту навчальних програм вимогам часу. По-третє, мінімальною за рівнем значущості в оцінках респондентів виявилася детермінанта «характеристики науково-педагогічних працівників (кількість кандидатів та докторів наук; кількість доцентів та професорів)» (16 %). Інакше кажучи, роботодавці, незважаючи на визнання значущості впливу відповідної детермінанти на підсумкову якість вищої освіти (сам факт включення за результатами експертних інтерв'ю з представниками фокус-групи відповідної детермінанти до переліку доступних виборів уже свідчить про її неабияку значущість) виявили певну стриманість в оцінюванні місця та ролі науково-педагогічних працівників щодо забезпечення якості вищої освіти. По-четверте, досить високий рівень значущості в оцінках роботодавців набули такі детермінанти якості вищої освіти, як «відповідність змісту навчальних програм та методик викладання вимогам часу та попиту ринку праці» (22 %) та «рівень інтернаціоналізації вищої освіти» (20 %). Відносно висока оцінка роботодавцями рівня значущості першої з названих детермінант не виявилася несподіванкою для організаторів дослідження, адже під час вибіркового інтерв'ю представники фокус-групи звертали увагу на неабияку роль відповідного фактору. На противагу цьому слід зауважити, що під час експертного інтерв'ю роботодавці не акцентували уваги на місці та ролі інтернаціоналізації вищої освіти в межах механізмів забезпечення її якості, а отже, отриманий за відповідним напрямом аналізу результат виявився дещо неочікуваним. По-п'яте, перед початком проектування змісту анкети в її авторів було очікування, що детермінанта «зв'язки ЗВО з реальним сектором економіки» буде обрана роботодавцями на рівні однієї з найбільш значущих щодо сили впливу на якість вищої освіти. Разом з тим за результатами аналізу відповідей респондентів сила впливу цієї складової була оцінена на рівні лише 17 %.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Беручи до уваги викладене вище, можна сформулювати такі основні висновки.

1. Кожен із запропонованих організаторами дослідження для оцінювання роботодавцями факторів якості вищої освіти набув достатнього рівня актуалізації у відповідях респондентів. Інакше кажучи, значущість кожного з факторів якості вищої освіти була оцінена роботодавцями

на високому рівні, а саме (перелік факторів подано за порядком зменшення сили їх впливу на підсумковий рівень якості вищої освіти): матеріально-технічне забезпечення навчального процесу (оснащення лабораторій; якість аудиторного фонду тощо) – 25 %; відповідність змісту навчальних програм та методик викладання вимогам часу та попиту ринку праці – 22 %; рівень інтернаціоналізації освітньої діяльності (мобільність студентів та викладачів; наявність іноземних студентів та викладачів; участь ЗВО в реалізації міжнародних освітніх та наукових проєктів тощо) – 20 %; зв'язки ЗВО з реальним сектором економіки (взаємодія з підприємствами, організаціями та установами, які є потенційними роботодавцями для випускників ЗВО; наявність у ЗВО потужної бази практики тощо) – 17 %; характеристика науково-педагогічних працівників (кількість кандидатів та докторів наук; кількість доцентів та професорів) – 16 %. Порівняно висока в оцінках роботодавців частка значущості кожного з наведених вище факторів дає підстави стверджувати про необхідність їх обов'язкового врахування як під час розбудови (реалізації) державної політики у сфері вищої освіти, так і на рівні планування напрямів професійної діяльності суб'єктів забезпечення якості вищої освіти. Інакше кажучи, визначені роботодавцями фактори якості вищої освіти (нагадаємо, що перелік факторів, запропонованих для оцінювання респондентами, було складено за результатами аналізу думки представників фокус-групи висловленої ними під час експертних інтерв'ю) повинні сприйматися крізь призму системності та комплексності їх актуалізації.

2. За умови розгляду запропонованих для оцінювання факторів крізь призму їх актуалізації на тому чи іншому рівні забезпечення якості вищої освіти (тут ідеться про визначені в Законі України «Про вищу освіту» рівні забезпечення якості вищої освіти, а саме: система забезпечення ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти; система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти; система забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти (Про вищу освіту, 2014)) можна вести мову про домінування організаційного рівня, а саме рівня системи внутрішнього забезпечення якості. Саме на рівні системи забезпечення ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (так званий організаційний, або університетський, рівень) відбувається актуалізація більшості з розглянутих нами факторів за-

безпечення якості вищої освіти. Наприклад, такі фактори, як «відповідність змісту навчальних програм та методик викладання вимогам часу та попиту ринку праці», «рівень інтернаціоналізації освітньої діяльності» та «характеристика науково-педагогічних працівників» у сумі дорівнюють 58 %. Крім того, інші фактори, а саме «матеріально-технічне забезпечення навчального процесу» та «зв'язки ЗВО з реальним сектором економіки» (сумарне значення – 42 %) лише умовно позиціонують на рівні так званих факторів державного рівня. Така умовність сприйняття пояснюється тим, що ЗВО має свою частку компетенції як у забезпеченні розвитку матеріально-технічної бази ЗВО, так і в установленні зв'язків ЗВО з підприємствами, організаціями та установами, які є потенційними роботодавцями. Разом з тим наше дослідження щодо класифікації деяких з факторів забезпечення якості вищої освіти на організаційному (університетському) рівні також має певні обмеження, адже відповідні фактори мають певний прояв й на державному рівні. Наприклад, держава, використовуючи інструментарій нормативно-правового механізму забезпечення якості вищої освіти, не лише має можливість, а й впливає на «відповідність змісту навчальних програм та методик викладання вимогам часу та попиту ринку праці», «рівень інтернаціоналізації освітньої діяльності» та «характеристика науково-педагогічних працівників». Установлюючи певні норми у межах Закону України «Про вищу освіту», Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності, Рекомендації щодо проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників та укладання з ними трудових договорів (контрактів) тощо, держава визначає загальний вектор розвитку як системи вищої освіти в цілому, так і її окремих елементів. З огляду на це не можна вести мову про можливість так званого чистого (безумовного) розподілу факторів забезпечення якості вищої освіти серед відповідних класифікаційних рівнів (розподіл факторів між організаційним (університетським) та державним рівнями). Разом з тим за умови певного абстрагування такий розподіл можливий.

3. Беручи до уваги неабияку значущість фактора інтернаціоналізації освітньої діяльності (значущість якого була оцінена роботодавцями на рівні 20 %), пропонуємо розглянути можливість

його включення до системи критеріїв оцінювання Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти якості освітньої програми на рівні окремого (самостійного) критерію. На цей час проблематика інтернаціоналізації освітньої діяльності ЗВО позиціонує лише на рівні підкритерію, до речі, останнього, в межах Критерію № 4 («Навчання і викладання за освітньою програмою») з формулюванням у вигляді «навчання, викладання та наукові дослідження пов'язані з інтернаціоналізацією діяльності закладу вищої освіти» (Положення про акредитацію, 2019). Критерій інтернаціоналізації освітньої діяльності ЗВО може включати такі основні напрями оцінювання: частка освітніх компонент, яка викладається іноземною мовою; залучення до викладання змісту освітньої програми іноземних учених як на постійній основі (включення іноземних учених до штату ЗВО), так і на рівні так званих гостьових візитів (запрошення іноземних учених для разового викладання окремих тем у межах тієї чи іншої освітньої компоненти); частка іноземних студентів серед слухачів освітньої програми; наявність спорідненої за змістом програми «два дипломи» з іноземним ЗВО (як альтернативний варіант – програми так званого подвійного диплома); рівень академічної мобільності студентів та науково-педагогічного персоналу (частка тих студентів та викладачів освітньої програми, які скористалися перевагами міжнародної мобільності, а також час такої мобільності) тощо. За результатами обговорення доцільності ідентифікації інтернаціоналізації освітньої діяльності ЗВО на рівні окремого (самостійного) критерію оцінювання якості освітньої програми запропонований вище перелік підкритеріїв може бути змінений або доповнений. Сформульована у статті пропозиція відповідає визначенням Планом МОН України у сфері вищої освіти, науки та інновацій пріоритетам розвитку галузі на 2021 рік, а саме тому з них, який зосереджується на актуалізації завдання з «популяризації вищої освіти в Україні для іноземних студентів» (Плани МОН, 2021).

Серед перспективних напрямів організації досліджень проблематики механізмів залучення роботодавців до процедур забезпечення якості освітньої діяльності слід звернути увагу на ті з них, які пов'язані з визначенням місця та ролі роботодавців серед стейкхолдерів та бенефіціарів якості вищої освіти.

Список використаних джерел

- Мороз С. А., Бука І. С., Мороз В. М., Грень Л. Н. Детермінанти якості вищої освіти: значимість і сила впливу (по результатам експертного оцінювання студентів Балтійської Міжнародної Академії, Латвія). *Педагогіка і психологія* : науко-метод. журн. КазНПУ. 2019. № 1. С. 74–80.
- Лукина Т. О. Якість підготовки управлінських кадрів як основа поліпшення якості вищої освіти України. *Вища освіта України*. 2006. № 3. С. 136–142.
- Мороз С. А. Державне управління розвитком трудового потенціалу ВНЗ: компетенція людини, університету та держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електрон. наук. фах. вид. Акад. муніцип. упр. 2016. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=967>
- Мороз С. А., Мороз В. М., Домбровська С. М. Французька модель підготовки науково-педагогічних кадрів: особливості розбудови та перспективи використання для розвитку трудового потенціалу вітчизняних ВНЗ. *Вісн. НУЦЗУ. Серія «Державне управління»*. 2016. Вип. 1 (4). С. 213–222.
- Мороз С. А. Відповідність університетських знань вимогам ринку праці: аналіз думки студентів з Китаю. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Управління та адміністрування»*. 2019. № 8 (37). С. 46–70.
- Мороз С. А. Досвід Китаю у забезпеченні розвитку галузі освіти як підґрунтя для вдосконалення механізмів державного управління якістю вищої освіти України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 9. С. 70–77.
- Мороз С. А., Мороз В. М. Якість вищої освіти в Україні: аналіз думки роботодавців та напрямів вдосконалення державної політики у сфері вищої освіти. *Лідер. Еліта. Суспільство*. 2020. № 1. С. 64–73.
- Озаровська А. В. Державне управління забезпеченням якості у сфері вищої освіти : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Харків, 2019. 20 с.
- Мороз В. М., Садковий В. П., Бабаєв В. М., Мороз С. А. Онлайн опитування студентів у системі забезпечення якості вищої освіти. *Інформ. технології та засоби навчання*. 2018. № 6. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itt/article/view/2415>
- Мороз С. А., Бука І. С., Бука С. А., Мороз В. М. Оцінювання якості вищої освіти студентами як елемент системи державного контролю за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти (на прикладі опитування студентів Балтійської Міжнародної Академії, Латвія). *Вісник НУЦЗУ. Серія «Державне управління»*. 2018. Вип. 2 (9). С. 282–295.
- Підписано програму спільної діяльності МОН та НАПН на 2021–2023 роки. Новини від 22.12.2021 / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/pidpisano-programu-spilnoyi-diyalnosti-mon-ta-napn-na-2021-2023-roki>
- Плани МОН України у сфері вищої освіти, науки та інновацій. Новини від 04.02.2021 / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/plani-mon-u-sferi-vishoyi-osviti-nauki-ta-innovacij-stvoriti>

References

- Moroz, S. A., Buka, Y. S., Moroz, V. M. and Hren, L. N. (2019). Determinants of quality of higher education: significance and power of influence (According to the Expert Evaluation of Students of the Baltic International Academy, Latvia). *Pedahohyka y psykholohyia* : nauchno-metodycheskyi zhurnal KazNPU. N 1. P. 74–80 [in Russian].
- Lukina, T. O. (2006). Yakist pidhotovky upravlinskykh kadriv yak osnova polipshennia yakosti vyshchoi osvity Ukrainy [The quality of management training as a basis for improving the quality of higher education in Ukraine. Higher education in Ukraine]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. N 3. P. 136–142 [in Ukrainian].
- Moroz, S. A. (2016). Derzhavne upravlinnia rozvytkom trudovoho potentsialu VNZ: kompetentsiia liudyny, universytetu ta derzhavy [Public administration employment potential development of institutions, human competence, university and government]. *Public administration, improvement and development*. N 4. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=967> (accessed: 10.05.2021).
- Moroz, S. A., Moroz, V. M. and Dombrovska, S. M. (2016). Frantsuzka model pidhotovky naukovopedahohichnykh kadriv: osoblyvosti rozbudovy ta perspektyvy vykorystannia dlia rozvytku trudovoho potentsialu vitchyznianskykh VNZ [The French model of training of scientific and pedagogical personnel: peculiarities of development and prospects of use for the development of labor potential of native higher educational institutions]. *Visnyk NUTsZU. Series Public Administration*. Vol. 1 (4). P. 213–222 [in Ukrainian].
- Moroz, S. A. (2019). Vidpovidnist universytetskykh znan vymoham rynku pratsi: analiz dumky studentiv z Kytaju [Compliance of university knowledge with the requirements of the labor market: analysis of the opinion of students from China]. *Bulletin of Postgraduate Education. Management and Administration Series*. Is. 8 (37). P. 46–70 [in Ukrainian].
- Moroz, S. A. (2019). Dosvid Kytaju u zabezpechenni rozvytku haluzi osvity yak pidgruntia dlia vdoskonalennia mekhanizmv derzhavnoho upravlinnia yakistiu vyshchoi osvity Ukrainy [China's experience in securing the development of the education sector as a basis for improving the quality management mechanisms of higher education in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. N 9. P. 70–77 [in Ukrainian].
- Moroz, S. A. and Moroz, V. M. (2020). Yakist vyshchoi osvity v Ukraini: analiz dumky robotodavtsiv ta napriamy vdoskonalennia derzhavnoi polityky u sferi vyshchoi osvity [Quality of higher education in Ukraine: analysis of employers' opinion and directions of improvement of state policy in the field of higher education]. *Leader. Elite. Society*. N 1. P. 64–73 [in Ukrainian].
- Ozarovska, A. V. (2019). Derzhavne upravlinnia zabezpechenniam yakosti u sferi vyshchoi osvity [State management of quality assurance in the field of higher education] (Candidate's thesis). Kharkiv [in Ukrainian].

- efektivnu-model-avtonomnogo-zvo-ta-pidvishiti-riven-vprovadzhennya-rezultativ-naukovih-doslidzhen
- Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : наказ МОН України від 11.07.2019 № 977. *Офіц. вісн. України*. 2019. № 65. Ст. 2245.
- Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Офіц. вісн. України*. 2014. № 63. Ст. 1728.
- Садковий В. П. Удосконалення державних механізмів управління якістю вищої освіти України. *Державне буд-во*. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_10
- Серкова Н. А. Державне регулювання розвитку вищої освіти в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Харків, 2020. 20 с.
- Hadullo K., Oboko R., Omwenga E. A model for evaluating e-learning systems quality in higher education in developing countries. *IJEDICT*. 2017. Vol. 13. № 2. P. 185–204.
- Silva D., Moraes G., Makiya I., Ignácio F. Measurement of perceived service quality in higher education institutions: A review of HEdPERF scale use. *Quality Assurance in Education*. 2017. Vol. 25. № 4. P. 415–439.
- Prakash G. Quality in higher education institutions: insights from the literature. *The TQM Journal*. 2018. Vol. 30. Is. 6. P. 732–748.
- Ulewicz R. The role of stakeholders in quality assurance in higher education. *Human Resources Management & Ergonomics*. 2017. Vol. 11. P. 93–107.
- Moroz, V. M., Sadkovyi, V. P., Babaiev, V. M. and Moroz, S. A. (2018). Onlain opytuvannia studentiv u systemi zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity. Informatsiini tekhnolohii ta zasoby navchannia [Online survey of students in the quality assurance system of higher education]. *Information technology and teaching aids*. Is. 6. Retrieved from: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itit/article/view/2415> (accessed: 10.05.2021).
- Moroz, S. A. Buka, I. S. Buka, S. A. and Moroz, V. M. (2018). Otsiniuvannia yakosti vyshchoi osvity studentamy yak element systemy derzhavnoho kontroliu za yakistiu nadannia osvitynih posluh zakladamy vyshchoi osvity (na prykladi opytuvannia studentiv Baltiiskoi Mizhnarodnoi Akademii, Latvii) [Assessment of the quality of higher education by students as an element of the system of state control over the quality of educational services provided by higher education institutions (on the example of a survey of students of the Baltic International Academy, Latvia)]. *Bulletin of NUTSZU. Series Public Administration*. Vol. 2 (9). P. 282–295 [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine (2021). The program of joint activities of the Ministry of Education and Science and the National Academy of Pedagogical Sciences for 2021–2023 has been signed. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/pidpisanoprogramu-spilnoyi-diyalnosti-mon-ta-napn-na-2021-2023-roki> (accessed: 10.05.2021).
- Ministry of Education and Science of Ukraine (2021). Plans of the Ministry of Education and Science of Ukraine in the field of higher education, science and innovation. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/planimon-u-sferi-vishoyi-osviti-nauki-ta-innovacij-stvoritiefektivnu-model-avtonomnogo-zvo-ta-pidvishiti-riven-vprovadzhennya-rezultativ-naukovih-doslidzhen> (accessed: 10.05.2021).
- Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine (2019). Regulations on accreditation of educational programs, which are used to prepare applicants for higher education. *Official Gazette of Ukraine*. Is. 65. P. 93 [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine (2014). Law of Ukraine [About higher education]. *Official Gazette of Ukraine*. Is. 63. St. 1728 [in Ukrainian].
- Sadkovy, V. P. (2014). Udoskonalennia derzhavnykh mekhanizmiv upravlinnia yakistiu vyshchoi osvity Ukrainy [Improving state mechanisms for quality management of higher education in Ukraine]. *State building*. Vol. 1. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_10 (accessed: 10.05.2021).
- Serkova, N. A. (2020). Derzhavne rehuliuвання rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini [State regulation of higher education development in Ukraine]. (Candidate's thesis), Kharkiv [in Ukrainian].
- Hadullo K., Oboko R., Omwenga E. (2017) A model for evaluating e-learning systems quality in higher education in developing countries. *IJEDICT*. Vol. 13. Is. 2. P. 185–204.
- Silva D., Moraes G., Makiya I., and Ignácio F. (2017). Measurement of perceived service quality in higher education institutions: A review of HEdPERF scale

Мороз Світлана Анатоліївна,

кандидат наук з державного управління, старший науковий співробітник навчально-науково-виробничого центру, Національний університет цивільного захисту України,

61023, Україна, м. Харків, вул. Чернишевська, 94

Мороз Володимир Михайлович,

доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри соціології і публічного управління, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,

61000, Україна, м. Харків, вул. Кирпичова, 2

Цитування: Мороз С. А., Мороз В. М. Детермінанти та напрями вдосконалення якості вищої освіти України: аналіз експертної думки роботодавців. *Вісн. НАДУ. Серія «Державне управління»*. 2021. № 2 (101). С. 61–68.

Стаття надійшла: 22.05.2021

Схвалено до друку: 24.05.2021

use. *Quality Assurance in Education*. Vol. 25. N 4. P. 415–439.

Prakash G. (2018). Quality in higher education institutions: insights from the literature. *The TQM Journal*. Vol. 30. Is. 6. P. 732–748.

Ulewicz R. (2017). The role of stakeholders in quality assurance in higher education. *Human Resources Management & Ergonomics*. Vol. 11. P. 93–107.

Moroz, Svitlana A.,

Candidate of Public Administration (Ph.D), Senior Research Officer of Training Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, 94, Chernyshevskaya St., Kharkiv, 61023, Ukraine

E-mail: ra_ekma@yahoo.com

<http://orcid.org/0000-0002-2696-1278>

Moroz, Volodymyr M.,

Doctor of sciences (Public Administration), Full Professor, Head of department of Sociology and Public administration, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»,

2, Kirpichova St., Kharkiv, 61000, Ukraine

E-mail: moroz32@rambler.ru

<http://orcid.org/0000-0003-0796-5035>

Citation: Moroz, S. A., Moroz, V. M. (2021). Determinants and directions of improving the quality of higher education in Ukraine: an analysis of the expert opinion of employers. *Bulletin of the NAPA. Series «Public Administration»*. Is. 2 (101). P. 61–68 [in Ukrainian].

Article arrived: 22.05.2021

Accepted: 24.05.2021